

Uskalla nähdä – lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen haasteet ammattilaisten silmin

PÄÄLÖYDÖKSET

- Ammattilaisista 48 % on kohdannut lapsiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa usein tai erittäin usein.
- Lapsen kohdistuva henkinen väkivalta on huonosti tunnistettavissa. Ammattilaisista 44 % tunnisti ilmiön huonosti tai erittäin huonosti. Huonoiten ilmiön tunnistivat opetuksen ja kasvatuksen ammattilaiset.
- Lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistaminen edellyttää ilmiön parempaa ymmärtämistä.
- Vain 27 % ammattilaisista pystyi puuttumaan henkiseen väkivaltaan hyvin tai erittäin hyvin.
- Ammattilaiset tarvitsevat tukea ja apua henkisen väkivallan puheeksi ottoon asiakkaiden kanssa. Toiveissa ovat sekä lapsille että vanhemmille soveltuvat konkreettiset ja asioiden käsitteilyä helpottavat materiaalit.

Johdanto

Lapsiin kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun keskeisimmistä muodoista on henkinen väkivalta vähiten tunnistettu ja vähiten huomioitu (Brassard, Hart & Glaser 2020). Lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa ovat toistuvat toimintatavat tai yksittäiset vakavat tilanteet, joissa lapsesta huolta pitävä aikuinen laiminlyö lapsen tunne-elämän, hoivan ja huolenpidon tarpeet ja viestittää lapselle tämän olevan arvoton, viallinen, ei rakastettava, ei haluttu tai uhattu (American Professional Society on the Abuse of Children (APSAC) 2017). Henkinen väkivalta voi siis olla sekä aktiivista toimintaa ja käyttäytymistä että toimimatta jättämistä.

Henkisen väkivallan tutkimista, tunnistamista ja ehkäisyä vaikeuttavat vaihtelevat käsitykset ilmiöstä. APSAC-järjestön eri alojen jäsenet (Baker ym. 2021) arvioivat anonyymissä verkkokyselyssä (n = 538) erilaisia henkisen väkivallan alatyyppejä (torjuminen, terrorisointi, eristäminen, hyväksikäyttö sekä lapsen emotionaalisen, lääketieteellisten, mielenterveydellisten tai koulutuksellisten tarpeiden laiminlyönti). APSAC:n hyväksymiin määritelmiin perustuvista 18 henkisen väkivallan muodosta vain neljä (lapsen uhkaaminen vanhemman itsemurhalla, lapsen oman itsemurhayrityksen hoitamatta jättäminen, "vihaan sinua" sanominen lapselle, lapsen huomiotta jättäminen, kun hänellä on äärimmäistä kipua tai ahdistusta) oli sellaisia, joiden suurin osa (vähintään 85 prosenttia) katsoi olevan ehdottomasti henkistä väkivaltaa. Kirjoittajien mukaan määritelmällinen epämääräisyys on huomattava este henkisen väkivallan tunnistamiselle ja toimimiselle. Toisaalta he toteavat, että henkinen väkivalta esiintyy jatkumolla, eikä siksi ole helppoa (vaikka usein välttämättömyyksiä löytää kynnystä heikkoa vanhemmuutta ilmentävän, mutta ei-väkivaltaisen vanhemman, ja lapsen henkisen väkivallan välillä (ks myös Laajasalo ym. 2019; Wolfe ja McIsaac 2011).

Henkisen väkivallan itsenäisten vaikutusten tutkiminen on ollut vaikeaa henkisen väkivallan määritelmien vaihdellessa ja sen esiintyessä usein samanaikaisesti muiden väkivallan muotojen kanssa. Lastensuojelun ja terveydenhuollon ammattilaiset, oikeusjärjestelmässä toimivat, päätöksentekijät, suuri yleisö ja myös tiedeyhteisö ovat vasta vähitellen heränneet henkisen väkivallan haittavaikutuksiin (Brassard, Hart & Glaser 2020). Tietoisuutta ovat lisänneet Adverse Childhood Experiences (ACEs) -tutkimukset, jotka osoittavat henkisen väkivallan muiden väkivallan muotojen tavoin ennustavan pitkän aikavälin terveyshaittoja, joidenkin psyykkisten häiriöiden osalta jopa muita väkivallan muotoja vahvemmin (esim. Felitti et al. 1998, Anda ym. 1999; Chapman ym. 2004).

Vaikka sekä retro- että prospektiivisiin asetelmiin liittyy metodologisia haasteita (Brassard, Hart & Glaser 2020), viittaa usein tutkimus siihen, että lapsuudessa koettu henkinen väkivalta ennustaa erilaista psyykkistä pahoinvointia yhtä vahvasti tai jopa vahvemmin kuin seksuaalinen kaltoinkohtelu tai fyysinen pahoinpitely (esim. Cecil ym. 2017). Laadukas tutkimusnäyttö osoittaa henkisen väkivallan haittaavan lapsen kehitystä laaja-alaisesti ja aikuisuuteen saakka. Meta-analyysissä henkinen väkivalta lisäsi muun muassa lapsen ja nuoren erilaisten mielenterveyshäiriöiden, päihteidenkäytön ja seksuaalisen riskikäyttäytymisen riskiä (Norman 2012). Suomalaistutkimuksessa lapsuuden kaltoinkohtelu ja traumakokemukset yleisesti ja emotionaalinen laiminlyönti spesifisesti yhdistyivät paitsi aikuisiän psykiatrisiin häiriöihin, myös aikuisiän kokemukseen toisten ihmisten negatiivisesta asenteesta (Salokangas 2018). Henkisen väkivallan seuraukset ovat ylisukupolviset: henkinen väkivalta vaikuttaa sitä kokeneiden lasten omaa vanhemmuutta heikentävästi (Hughes & Cossar 2016; Keiski 2018).

Annukka Paasivirta

Lastensuojelun Keskusliitto

Laura Holmi

Lastensuojelun Keskusliitto

Miia Ståhlberg

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Taina Laajasalo

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Näin tutkimus tehtiin:

Kyselyn toteutti Lastensuojelun Keskusliitto, Ensi- ja turvakotien liitto, Tampereen yliopiston hoitotiede sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Barnahus-hanke ajalla 29.11.2021 – 7.1.2022. Kyselyä levitettiin organisaatioiden sähköpostikanavien ja sosiaalisen median kautta.

Kyselyyn vastasi 565 lasten ja perheiden palveluissa työskentelevää ammattilaista.

Kyselyyn vastattiin anonyymisti, mutta vastaajan tuli valita edustamansa ammattiryhmä. Suurimmat vastaajaryhmät olivat kasvatuksen ja opetuksen ammattilaiset (283), lastensuojelun ammattilaiset (130), sosiaalihuollon ammattilaiset (73) ja terveydenhuollon ammattilaiset (53). Muihin ammattiryhmiin (nuorisotyö, oikeusala, diakonia ja poliisiala) tuli alle kymmenen vastausta. Näitä ei käsitellä ammattiryhmittäisissä tarkasteluissa.

Vastaajilta kysyttiin kuinka usein he ovat kohdanneet lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, sen tunnistettavuutta ja siihen puuttumista, millaista tietoa, puuttumisen keinoja ja työkaluja he tarvitsisivat.

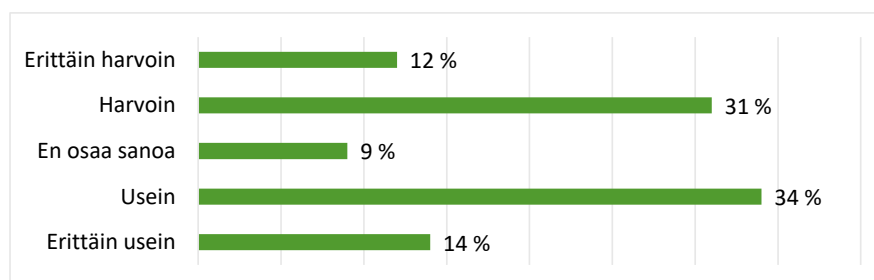
Kyselyssä ei eritelty sen koskevan ainoastaan perheen aikuisen lapsen kohdistavaa henkistä väkivaltaa.

Kysely on analysoitu sekä määrällisin että laadullisin sisällön analyysin menetelmin.

Henkisen väkivallan yleisyys

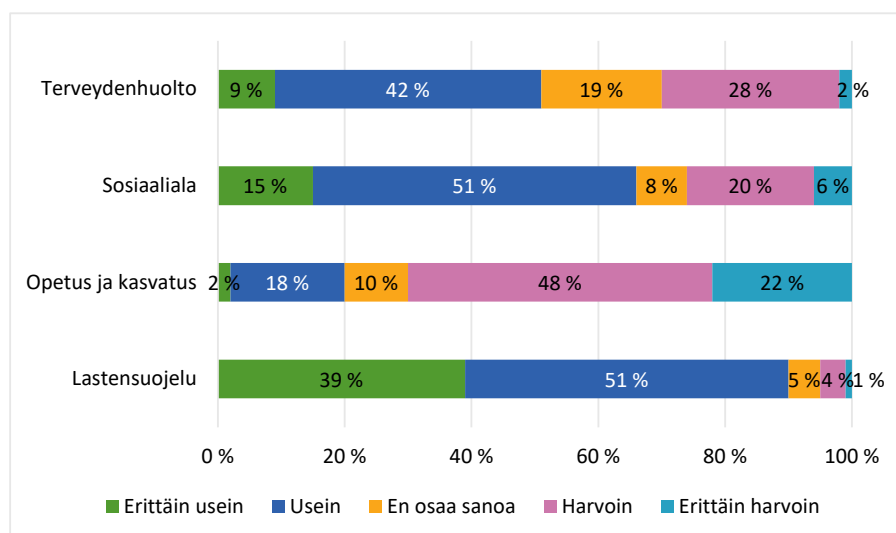
Henkinen väkivalta on todennäköisesti lapsiin kohdistuvan väkivallan muodoista yleisin (Laajasalo ym. 2019). Kouluterveyskyselyssä (THL 2021) noin viidesosa kaikista vastaajista kertoo kokeneensa henkistä väkivaltaa oman huoltajan taholta viimeisimmän vuoden aikana ja 8.–9. -luokkalaisista tytöistä näin koki jopa 42 prosenttia. Lastensuojelun Keskusliiton selvityksessä (Paasivirta 2021) 31 prosenttia aikuisista oli sitä mieltä, että lapselle huutaminen on oikeutettu tapa puuttua lapsen käytökseen ja 16 prosentin mukaan ruumiillisella kurituksella uhkaaminen on poikkeustapauksissa hyväksyttävä kasvatuskeino.

Toteutettuun kyselyyn vastanneista ammattilaisista (kaikista vastaajista) 34 prosenttia kertoo kohdanneensa lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa usein ja 14 prosenttia erittäin usein. Vain 12 prosenttia vastaajista kertoo kohdanneensa henkistä väkivaltaa erittäin harvoin.

Kuvio 1. Kuinka usein olet kohdannut työssäsi lapsen kohtaamaa henkistä väkivaltaa? Kaikki vastaajat (n=560).

Ammattiryhmittäisessä vertailussa tulee näkyville, että eniten lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa vastaavat kohtaavansa lastensuojelun ammattilaiset. Heistä 90 prosenttia kohtaa henkistä väkivaltaa usein tai erittäin usein. Selvästi vähiten henkistä väkivaltaa kohtaavat opetuksen ja kasvatuksen ammattilaiset. Heistä 70 prosenttia vastasi kohdanneensa henkistä väkivaltaa harvoin tai erittäin harvoin. (Ks. tarkemmin kuvio 2.)

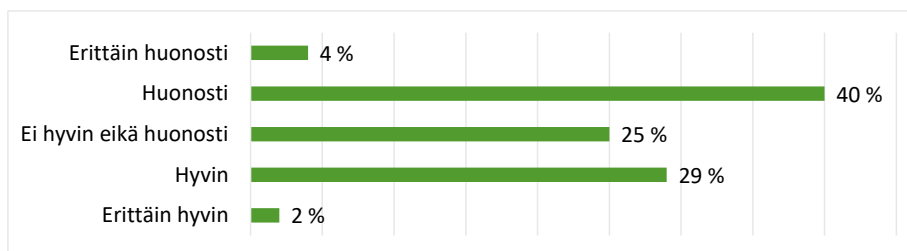
Kuvio 2. Kuinka usein olet kohdannut työssäsi lapsen kohtaamaa henkistä väkivaltaa? Neljän suurimman ammattiryhmän vastaukset (n=534).

Henkisen väkivallan tunnistaminen

Henkinen väkivalta ei jätä lapsen fyysisiä merkkejä, jotka voitaisiin selkeästi havaita. Sen näkymättömyyden vuoksi, tunnistaminen on usein vaikeaa (vrt. Laajasalo ym. 2019). Kyselyssä kaikista vastaajista 44 prosenttia koki, että lapsen kohdistuva henkinen väkivalta on huonosti tunnistettavissa (näistä 4 prosenttia erittäin huonosti). Vastaajista 25 prosenttia koki, että ilmiö ei ole tunnistettavissa hyvin eikä huonosti.

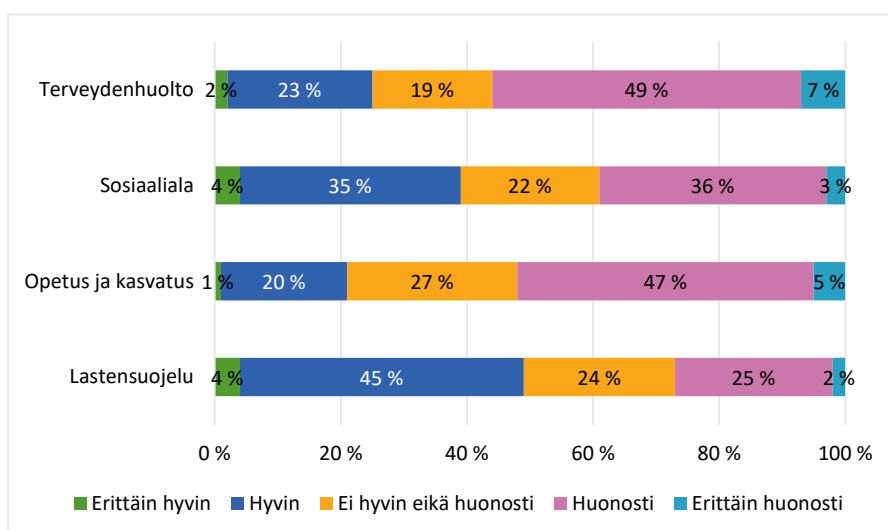
Lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa ovat

- Toistuvat toimintatavat tai yksittäiset vakavat tilanteet, joissa lapsesta huolta pitävä aikuinen laiminlyö lapsen tunne-elämän, hoivan ja huolenpidon tarpeet ja viestittää lapselle tämän olevan arvoton, viallinen, ei rakastettava, ei haluttu tai uhattu (American Professional Society on the Abuse of Children (APSAC), 2017).
- Henkinen väkivalta voi olla sekä aktiivista toimintaa ja käyttäytymistä että toimimatta jättämistä.

Kuvio 3. Kuinka hyvin mielestäsi lapsen kohtaama henkinen väkivalta on tunnistettavissa? Kaikki vastaajat (n=559).

Ammattiryhmittäin tarkasteltuna lastensuojelun ammattilaiset tunnistivat ilmiön parhaiten (49 prosenttia hyvin tai erittäin hyvin), kun taas huonoiten sen tunnistivat opetuksen ja kasvatuksen ammattilaiset (21 % hyvin tai erittäin hyvin). Myös terveydenhuollon ammattilaiset kokivat ilmiön tunnistamisen haasteellisena, heistä 56 prosenttia vastasi tunnistavansa henkisen väkivallan huonosti tai erittäin huonosti. (Ks. kuvio 4.)

Kuvio 4. Kuinka hyvin mielestäsi lapsen kohtaama henkinen väkivalta on tunnistettavissa? Neljän suurimman ammattiryhmän vastaukset (n=535).

Mielenkiintoista on, että ne ammattiryhmät, jotka vastasivat kohdanneensa lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa vähemmän, kokivat samaan aikaan sen tunnistamisen haasteellisempänä.

Tiedon tarve

Ammattilaisilta saatiin 254 avointa vastausta liittyen vastaajien tiedon tarpeisiin henkisestä väkivallasta. Vastauksien perusteella tiedon tarve näyttöytyy moninaisena. Ammattilaiset tarvitsevat sekä työtä tukevaa, käytännönläheistä tietoa lapsen kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja puheeksi ottamisen avuksi, sekä ilmiötason tietoa henkisestä väkivallasta.

Tunnistaminen

Lapsen kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamiseen liittyvää tiedon tarvetta tuotiin erityisesti esiin opetus- ja kasvatustalon ammattilaisten ja lastensuojelun ammattilaisten vastauksissa. Tilanteet, joissa lapsi ei kerro kokemastaan henkisestä väkivallasta, mutta ammattilaisella on asiasta huolta, näyttöytyivät haastavina. Ammattilaiset voivat saada lapsen kertomana tietoa vain rajatusti, kun lapselle haitallisen vuorovaikutuksen nimeäminen väkivallaksi on vielä haastavampaa kuin aikuiselle.

Neljäsosa opetus- ja kasvatustalon ammattilaisista (n=133) nimesi tarpeen saada tietoa selaisista merkeistä tai oireista lapsen käyttäytymisessä, joiden perusteella henkistä väkivaltaa kokeneen lapsen voisi tunnistaa.

Ammattilaiset tarvitsevat uskallusta nähdä lapsen kohdistuva henkinen väkivalta ja rohkeutta puuttua siihen

- Lapsen kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja siihen puuttumisen näkökulmista ammattilaisen riittävä tietotaso henkisestä väkivallasta ilmiönä on edellytys toimimiselle.
- Henkisen väkivallan suhteen on vaikeaa, mutta tärkeää, erottaa se, milloin kyse on lapsen ja vanhemman välisestä yksittäisestä epäsensitiivisestä vuorovaikutustilanteesta ja milloin henkisestä väkivallasta (Glaser 2011) ja arvioida tarkoituksenmukainen puuttumisen tapa sen mukaisesti.

”Henkisen väkivallan oireet, kuinka ne näkyvät lapsessa?” (opetus ja kasvatust)

”Miten se voi ilmetä lapsen käytöksessä?” (opetus ja kasvatust)

”Tietoa siitä, miten lapsi yleensä reagoi joutuessaan henkisen väkivallan kohteeksi.” (opetus ja kasvatust)

Tällaisen tiedon tarve ei juurikaan tullut esiin muiden ammattiryhmien vastauksissa.

Ilmiötason tieto henkiseen väkivaltaan puuttumisen edellytyksenä

Puuttumisen ja puheeksi ottamisen tueksi ammattilaisista 24 prosenttia toi esiin tarvetta käytännönläheiselle tiedolle siitä, miten sanoittaa ja kysyä henkisestä väkivallasta, ja miten perustella ammattilaisella herännyttä huolta vanhemmalle.

”Millaisin kysymyksin lapselle/nuorelle/vanhemmalle pääsisi kiinni?” (lastensuojelu)

”Miten siihen kannattaa puuttua. Kuinka sanoittaa lapselle ja aikuiselle, joka ei miellä sitä väkivallaksi.” (sosiaaliala)

Moni toi esille myös ilmiötason tiedon tarvetta henkisestä väkivallasta. Ammattilaiset kertoivat tarpeesta saada lisää tietoa henkisen väkivallan erilaisista ilmenemisen muodoista, ja moni toivoi henkisen väkivallan ja kasvattamisen välisen rajan selkeyttämistä.

”Ihan sellaista käsitteiden yleistä avaamista: missä menee raja, milloin on jo kyse väkivallasta, milloin jostain lievemmästä.” (opetus ja kasvatust)

”Missä raja menee?” (lastensuojelu)

Tarkemmin eritellyn ilmiötason tiedon lisäksi osa toi esiin yleistä koulutuksen tarvetta lapsiin kohdistuvaan henkiseen väkivaltaan liittyen.

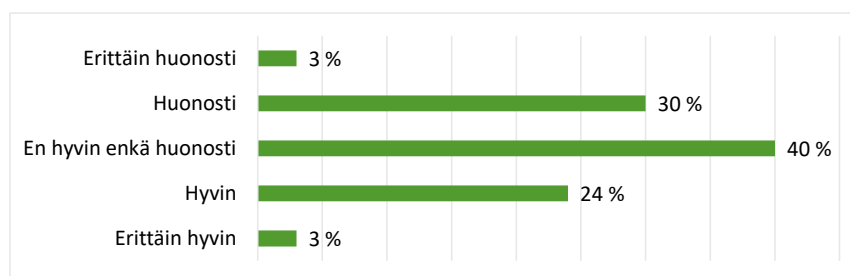
Lapsen kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja siihen puuttumisen näkökulmista ammattilaisen riittävä tietotaso henkisestä väkivallasta ilmiönä on edellytys toimimiselle. Henkisen väkivallan suhteen on tärkeää erottaa, milloin kyse on lapsen ja vanhemman välisestä yksittäisestä epäsensitiivisestä vuorovaikutustilanteesta ja milloin henkisestä väkivallasta (Glaser 2011) ja arvioida tarkoituksenmukainen puuttumisen tapa sen mukaisesti. Tämä kiteytyy hyvin seuraavassa opetus- ja kasvatusalan ammattilaisen vastauksessa:

”Jos tunnistan, pystyn puuttumaan.” (opetus ja kasvatust)

Lapsen ja perheen tukeen ja hoitoon liittyvä tiedon tarve näkyi jonkin verran lastensuojelun ammattilaisten vastauksissa, mikä onkin luontevaa tukitoimien järjestämisvastuun paikan tuessa usein heille.

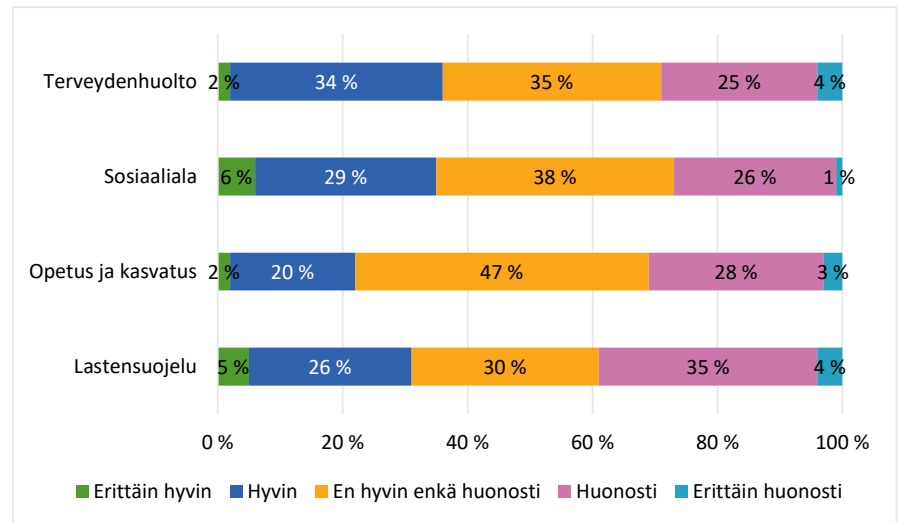
Henkiseen väkivaltaan puuttuminen

Ammattilaisia koskevat eettiset ja juridisetkin velvoitteet puuttua havaitsemaansa väkivaltaan, myös henkiseen. Ammattilaisen tehtävänä on tehdä lakisäätiset ilmoitukset viranomaisille, arvioida väkivallan riskiä ja ohjata avun piiriin. Kyselyssä lapsen kohdistuvaan henkiseen väkivaltaan puuttuminen koettiin kuitenkin haasteellisena.

Kuvio 5. Miten pystyt puuttumaan lapsen kohtaamaan henkiseen väkivaltaan? Kaikki vastaajat (n=539).

Kaikista vastaajista vain vajaa kolmannes, 27 prosenttia vastasi pystyvänsä puuttumaan lapseen kohdistuvaan henkiseen väkivaltaan hyvin (heistä 3 prosenttia erittäin hyvin) (ks. kuvio 5). Suurin osa (40 prosenttia) kaikista vastaajista koki, ettei pysty puuttumaan hyvin eikä toisaalta huonosti henkiseen väkivaltaan.

Kuvio 6. Miten pystyt puuttumaan lapsen kohtaamaan henkiseen väkivaltaan? Neljän suurimman ammattiryhmän vastaukset (n=514).

Ammattiryhmittäisessä vertailussa parhaiten lapsen kohtaamaan henkiseen väkivaltaan pystyivät puuttumaan terveydenhuollon ja sosiaalialan ammattilaiset (35–36 prosenttia hyvin tai erittäin hyvin). Huonoiten henkiseen väkivaltaan kokivat pystyvänsä puuttumaan opetuksen ja kasvatuksen ammattilaiset, vain 22 prosenttia vastasi pystyvänsä puuttumaan hyvin tai erittäin hyvin. Ehkä yllättäenkin lastensuojelun ammattilaiset kokivat myös henkiseen väkivaltaan puuttumisen haasteellisena. Heistä 39 prosenttia vastasi pystyvänsä puuttumaan huonosti tai erittäin huonosti.

Tuen ja työkalujen tarve

Ammattilaisista 274 kirjoitti avovastauksissa millaista tukea ja työkaluja tarvittaisiin työhön, jotta ammattilaiset voisivat puuttua henkiseen väkivaltaan auttaakseen lapsia ja perheitä.

Keinoja puheeksi ottoon

Merkittävä osa (43 %) ammattilaisista mainitsi, että tarvitsisi tukea ja apua henkisen väkivallan puheeksi ottoon asiakkaiden kanssa. Ammattilaiset toivoivat konkreettisia materiaaleja, jotka auttaisivat puheeksi ottamisessa ja asioiden käsittelyssä sekä lasten että vanhempien kanssa.

”Konkreettisia tunnistamisen ja puheeksi ottamisen työkaluja.” (sosiaaliala)

”Lisää koulutusta tunnekasvatus asioihin, jotta voi tukea vanhempia lasten tunneasioissa, vanhemmuuteen liittyvää koulutusta, työkaluja vanhemman ohjaamiseen. Kartoitusslomake voisi olla hyvä, jolla voisi ottaa puheeksi helpommin henkisen väkivallan. (terveydenhuolto)

Lisäksi toivottiin, että materiaalien tuottamisessa huomioitaisiin monikulttuurisuus. Perheille tulisi olla myös tukea myönteisempien kasvatusten menetelmien käyttöön.

”Kulttuurisensitiivisiä työkaluja puheeksi ottoon ja henkisen väkivallan käsitteistämiseen ja jäsentämiseen sekä vanhempien että lasten kanssa.” (sosiaaliala)

”Vaihtoehtoja/ työkaluja, joilla tarjota vanhemmille parempia tapoja kasvatukseen.” (sosiaaliala)

Henkisen väkivallan muodoista ja siihen puuttumisesta tarvitaan lisää tietoa ja koulutusta. Kannustavaa kasvatustapaa voi opetella ja ammattilaiset voivat tukea ja ohjata vanhempia

lapsen kehitystä suotuisasti tukeviin kasvatuksen keinoihin. (Paavilainen 2021; Muukkonen 2021.)

Tietoa ja koulutusta

Tukeen ja työkalujen tarpeeseen liittyvissä vastauksissa ammattilaiset toivat esiin lisätiedon tarvetta työnsä tueksi, samansuuntaisesti kuin tiedon tarvetta kartoittavan kysymyksen vastauksissa. Vajaa kolmannes toivoi tietoa ja koulusta henkisestä väkivallasta ilmiönä, sen tunnistamisesta ja sen vaikutuksista lapsen kasvuun ja kehitykseen. Tiedon ja koulutuksen toive liittyi myös siihen, että puheeksi ottaminen mainittiin haastavana. Ammattilaiset toivoivat koulutusta, tutkittua ja helposti lähestyttävää tietoa henkisestä väkivallasta. Tämä antaisi keinoja puheeksi ottoon ja toimimiseen lasten ja vanhempien kanssa.

”Koulutusta ja tietoa.” (opetus ja kasvatus)

”Asiatietoa, jota voi välittää lyhyessä ja tiiviissä muodossa vanhemmille.” (opetus ja kasvatus)

”Vanhempien on vaikea tajuta menettelyjensä seurauksia. Olisi hyvä, jos asiasta olisi konkreettista tutkimustietoa, jota voisi jakaa myös vanhemmille siten, että se ei olisi syyllistävää vaan valaisevaa.” (lastensuojelu)

Aikaa ja tukea työntekijälle

Avovastauksissa toivottiin parempia resursseja sekä työyhteisön tukea henkisen väkivallan puheeksi otossa ja käsittelyssä. Ammattilaiset kaipaivat lisää aikaa kohtaamiseen ja luottamuksen syntymiseen, jotta haastavia asioita olisi helpompi käsitellä asiakkaan kanssa.

”Aikaa vastaanottokäynneille keskustella asiasta. Materiaalia käytettäväksi puheeksi otossa ja ohjannassa.” (terveydenhuolto)

”Aikaa suhdeperustaiseen työskentelyyn ja luottamuksen rakentamiseen lapsen ja perheen kanssa. Toivoisin myös toisinaan työpariksi väkivaltatyön osaajia.” (lastensuojelu)

Vastaajat toivoivat työyhteisön tukea ja ennen kaikkea esihenkilön tukea vaativaksi koetussa tilanteessa. Myös työnohjaus nähtiin merkittäväksi ja kaivattiin lisää reflektiivistä keskustelua työyhteisön sisällä henkisestä väkivallasta ja siihen puuttumisesta.

”Päiväkodin johtajan täysi tuki. Hallinnon tuki.” (opetus ja kasvatus)

”Työnohjausta, rohkeutta ottaa väkivalta puheeksi.” (terveydenhuolto)

”Työyhteisön yhteinen ymmärrys henkisestä väkivallasta ja vaikutuksista lapseen. Siitä tulisi puhua paljon enemmän ja nähdä vakavana asiana.” (lastensuojelu)

Vaikeisiin aiheisiin puuttuminen vaatii rohkeutta ja työyhteisön ja esihenkilön tuen.

Viranomaisyhteistyö

Ammattilaiset toivoivat enemmän viranomaisyhteistyötä henkisen väkivallan parissa. Toiveina olivat konsultaatiot, työparityöskentely, toisen ammattiryhmän osaamisen tai moniammatillisen osaamisen hyödyntäminen.

”Moniammatillista yhteistyötä.” (opetus ja kasvatus)

”Yhteistyötä koulujen, psykiatrisen, päihdepuolen ym kanssa. Oikeasti koko perheen auttajat ja perhe saman pöydän ääreen ja keskustelemaan.” (lastensuojelu)

Lisäksi toivottiin selkeyttä tunnistamisen, puheeksi ottamisen ja puuttumisen prosesseihin.

”Selkeät toimintaohjeet.” (opetus ja kasvatus)

”Kaikenlaista. Ja ennen kaikkea selkeä hoitopolku, kuinka tästä eteenpäin.” (terveydenhuolto)

Monialaisen viranomaisyhteistyön merkitys lasten ja perheiden auttamisessa on todettu useassa selvityksessä keskeiseksi, mutta haastavaksi (esim. Korpilahti ym. 2019).

Ammattiryhmien välisiä eroja

Yhteiset tarpeet (keinot puheeksi ottoon, tietoa ja koulutusta, aikaa ja tukea työlle sekä viranomaisyhteistyö) koskettivat kaikkia ammattiryhmiä. Ammattiryhmissä oli myös pieniä painotuseroja, millaiset asiat nousivat vastaajille tärkeiksi suhteessa heidän omaan työhönsä.

Suurin vastaajajoukko oli opetuksen ja kasvatuksen ammattilaiset (n=283). Heidän työsäään merkittäväksi nousi erityisesti lisäkoulutuksen, tiedon ja puheeksi ottamisen tarpeet.

Lastensuojelun ammattilaiset nostivat tärkeäksi, miten auttaa lapsia ja nuoria työstämään kohtaamaansa henkistä väkivaltaa. Lastensuojelun ammattilaisille myös työolosuhteet ja työntekijöihin kohdistuva henkinen väkivalta nousi pienessä määrässä vastauksia esiin. Lisäksi toivottiin vaikuttamistyötä ja tietoisuuden lisäämistä henkisestä väkivallasta sekä lainsäädännön keinoja siihen puuttumiseksi. Tätä selittää se, että ratkaisuja tehdään lastensuojelulakiin perustuen.

”Lainsäädäntöä, joka tunnistaa henkisen väkivallan. Keinoja puuttua, jos lapsi ei oireile ulospäin siten, että se olisi peruste tuelle, mutta vanhemmat selkeästi kaltoinkohtelevat lasta, eivät halua apua tai tunnista tekojaan. Esim. eroriidat, joissa lapsi lyömäaseena, lapsen vähättely, nimittely ja mustamaalaaminen huonoksi/vialliseksi/toivottomaksi jne.” (lastensuojelu)

Sosiaalialan ammattilaiset kaipasivat konkreettisia ja monipuolisia puheeksi ottamisen välineitä asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Avovastauksissa esitettiin paljon erilaisia työväline-ehtotuksia, monikulttuurisuuden huomiointia ja vanhempien tukemista myönteisin kasvatusmenetelmin.

Terveydenhuollon ammattilaiset toivoivat tietoa, koulutusta ja puheeksi ottamisen konkreettisia välineitä (lomakkeet, kysymyspatteristo, kortit). Lisäksi he toivoivat tunnistamisen ja puheeksi otton jälkeen selkeitä hoitopolkuja ja työprosessia.

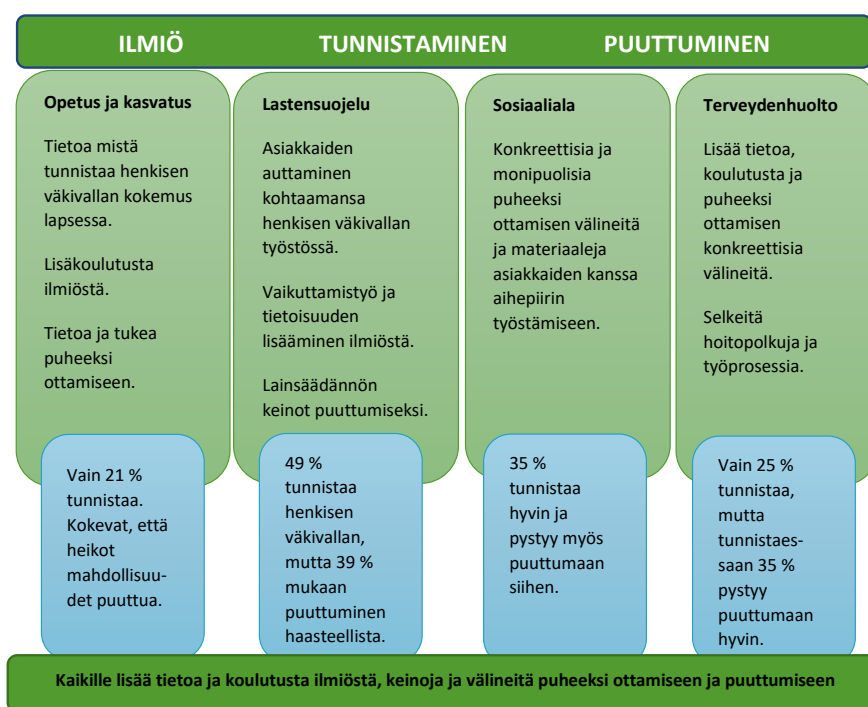
Yhteenveto

Lasten ja perheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset kohtaavat lapsiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa usein, mutta silti sen tunnistaminen ja siihen puuttuminen on haasteellista. Johtopäätöksiä tehdessä on hyvä huomioida, että kyselyn aineisto asettaa joitain rajoituksia. Kyselyn toteutustavasta (jakelu sähköpostitse ja sosiaalisessa mediassa) johtuen aineistossa saattaa olla valikoitumisharhaa. Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 565 ammattilaista. Kyselyn saatteessa tai kysymyksissä ei eritelty sitä, että kysely ei koske lapsen toisten lasten taholta kokemaa henkistä väkivaltaa tai ammattilaisen lapsen kohdistamaa henkistä väkivaltaa. Näihin teemoihin liittyviä avovastauksia löytyi yksittäisiä.

Kyselyn tuloksista käy selvästi ilmi ammattilaisten tiedon ja koulutuksen tarve lapsiin kohdistuvasta henkisestä väkivallasta. Henkisen väkivallan tunnistamisen edellytyksenä on tieto väkivallan eri muodoista ja puuttumisen tueksi tarvitaan malleja erilaisista lähestymistavoista. Ammattilaisten toiveissa tuli esiin tarve konkreettisille puheeksi ottamisen materiaaleille. Lisäksi kaivattiin myös vanhemmille suunnattua materiaalia, mikä avaisi henkisen väkivallan vahingollisuutta lapsen kasvuun ja kehitykseen. Ammattilaiset tarvitsevat myös tietoa ja osaamista vanhempien kannustamisessa lapsen hyvää kehitystä tukevien kasvatuskeinojen käyttöönottamiseen.

Lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan kohtaamisessa, tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa löytyi ammattiryhmittäisiä eroja (ks. kuvio 7). Lastensuojelun ammattilaiset kertoivat kohtaavansa lapsiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa eniten, kun taas opetuksen ja kasvatuksen ammattilaiset kokivat eniten haasteita ilmiön tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Opetuksen ja kasvatuksen ammattilaisilla painottui tiedon ja koulutuksen sekä puheeksi oton tarpeet. Lastensuojelun ammattilaiset taas toivat esille asiakkaiden kohtaamiseen, henkisen väkivallan kokemusten työstämiseen, tietoisuuden lisäämiseen ja vaikuttamistyöhön liittyviä tekijöitä. Lisäksi he korostivat lainsäädännön keinoja henkiseen väkivaltaan puuttumiseksi. Sosiaalialan ammattilaiset toivoivat konkreettisia välineitä ja materiaaleja puheeksi ottoon ja työstämiseen. Terveydenhuollon ammattilaisille tieto, koulutus, konkreettiset materiaalit ja selkeät hoitopolut olivat myös tarpeellisia.

Kuvio 7. Ammattilaisten tarpeet henkisen väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen haasteissa

Työyhteisön tuki on ammattilaisille tärkeää. Ammattilaiset ovat ammattiroolistaan ja osaamisestaan huolimatta yksilöitä, joiden subjektiiviset kokemukset ja tulkinnat vaikuttavat työn taustalla. Ammattilaisilla tulisi olla reflektiivisiä keinoja pohtia henkisen väkivallan tunnistamista ja tilanteita. Työskentely henkisen väkivallan parissa on kompleksista ja kuormittavaa. Kaikki tämä tulisi huomioida sekä ammattilaisten tukemisessa työssään, että myös heidän kouluttamisessaan ja ohjaamisessaan sekä työssä, että aikaisempien opintojen aikana. (North 2021.) Aineiston molemmissa avovastauksissa muutama vastaaja toi esille, että työyhteisössä ei tunnisteta henkistä väkivaltaa tai sen vahingollisuutta lapsille. Tai sitä jopa vähätellään. Nämä voivat olla pinnan alla tunnistamiseen ja puuttumiseen vaikuttavia tekijöitä. Työyhteisöissä henkisestä väkivallasta keskustelu ja ammatillisen ymmärryksen jakaminen, ovat edellytyksiä myös laajemmin henkiseen väkivaltaan puuttumiselle.

Sensitiivisten asioiden parissa työskenneltäessä lasten ja perheiden palveluissa luottamukselliset suhteet edesauttavat yhteistyötä ja puheeksi ottoa. Sekä vanhemmille, mutta etenkin lapsille tutut aikuiset tukevat sitä, että lapsi uskaltaa myös ottaa puheeksi henkisen väkivallan. (Korpilahti ym. 2019.) Henkisen väkivallan tunnistaminen edellyttää luottamuksellisten suhteiden lisäksi lasten kohtaamista ja osallisuutta palveluissa (vrt. Virrankari ym. 2021). Opetuksen ja kasvatuksen alan ammattilaisten avoimissa vastauksissa korostui tarve tietää, miten lapsesta ulkoapäin, esimerkiksi tietynlaisten oireiden perusteella, voi päätellä hänen kokeneen henkistä väkivaltaa. Henkisen väkivallan ilmeneminen ja vaikutukset lapsiin ovat kuitenkin niin yksilöllisiä ja vaihtelevia, ettei ilmiön tunnistamiseen ole

oikoteitä. Lapsen arjen kuvauksen kuulosteleminen ja lapsen ja hänestä huolta pitävän aikuisen välisen vuorovaikutuksen havainnoiminen, ovat toimivia keinoja tunnistaa lapseen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa (esim. North 2021).

Vanhempien tukeminen kasvatustehtävässään on ensisijaista. Lapsuuden suojaavilla tekijöillä on merkitystä lapsuuden ja myöhemmän elämän hyvinvoinnille. (Hakulinen 2019.) Lasten ja vanhempien ohjaus, tuki, neuvonta ja mielenterveyttä tukevat palvelut tukevat vanhemmuutta ja tasapainoista lapsuutta. Perhe-elämän tuki ja lapsen tasapainoisen kasvuympäristön merkitys tulisi huomioida päätöksenteon kaikilla tasoilla, sosiaalipoliittisissa uudistuksissa ja myös mediassa. Henkisen väkivallan ehkäisy ja siihen puuttuminen voi suojata lapsia kasautuvilta haitallisilta lapsuudenkokemuksilta, joilla usein on pitkäaikaisia vaikutuksia. (Salokangas 2020.) Puuttumisessa tarvitaan ammattilaisten aktiivista otetta ja vanhempaa sitouttavaa työskentelyä muutoksen eteen. Myös lastensuojelullisella puuttumisella on tarvittaessa paikkansa lapsen suojelussa henkiseltä väkivallalta ja lapsen auttamiseksi tilanteessa. (Glaser 2011.)

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edellytyksenä on, että he kokevat olevansa arvokkaita, rakastettuja ja kaikki heihin kohdistuva väkivalta otetaan ilmiötasolla vakavasti. Suurin osa väkivaltakokemuksista on läheisten heihin kohdistamaa. Jotta näitä haavoittavia kokemuksia voidaan käsitellä, on ammattilaisten saavutettavuus ja ymmärrys asiasta tärkeää. (Luomala ja Ikonen 2021; Fagerlund 2014.) Kysely toi esiin sen, että lapsiin kohdistuva henkinen väkivalta jää usein tunnistamatta myös ammattilaisilla. Tarvitsemme lisää rohkeutta sen näkemiseen ja siihen puuttumiseen.

Lähteet

Baker, A. Brassard, M., Rosenzweig, J. (2021) Psychological maltreatment: Definition and reporting barriers among American professionals in the field of child abuse, *Child Abuse & Neglect*, 114, 104941

Brassard, M. Hart, S. Glaser, D. (2020) Psychological maltreatment: An international challenge to children's safety and well being, *Child Abuse & Neglect*, 110, 104, 611,

Cecil, C.A.M., Viding, E., Fearon, P., Glaser, D., & McCrory, E.J. (2017). Disentangling the mental health impact of childhood abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 63, 106 – 119.

Glaser, D. (2011) How to deal with emotional abuse and neglect – Further development of a conceptual framework (FRAMEA). *Child Abuse & Neglect*. 35: 866–875.

Hakulinen, T. (2019) Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa. Teoksessa Hakulinen, T., Laajasalo T., Mäkelä, J. (toim.) Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen. Teoriasta käytäntöön. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-357-1> , 20–29.

Hughes, M., & Cossar, J. (2016). The relationship between maternal childhood emotional abuse/neglect and parenting outcomes: A systematic review. *Child Abuse Review*, 25, 31–45. <http://dx.doi.org/10.1002/car.2393>.

Keiski, P. (2018) Perheväkivaltaa käyttäneen naisen minuuksellinen synteesi perheväkivaltakäyttäytymisen vähenemiseen tähtäävän intervention vaikutuksista. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0693-9>

Korpilahti, U., Hakulinen, T., Tupola, S., Kettunen, H., Lillsunde, P., Aronen, E. (2019) Lapsiin kohdistuva väkivalta – suojaavat tekijät, riskitekijät ja seuraukset. Teoksessa Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Nummi, V. M. & Lillsunde, P. (toim.) Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 osa II. Sosiaali- ja terveysministeriö, 28–49.

Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Nummi, V. M. & Lillsunde, P. (toim.) (2019) Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 osa II. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Laajasalo, T., Paavilainen, E., Järvilehto, V. & Keiski, P. (2019) Henkinen väkivalta ja laiminlyönti. Teoksessa Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Nummi, V. M. & Lillsunde, P. (toim.)

Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 osa II. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 188–195.

Luomala, N. & Ikonen, R. (2021) Nuorten kotona kokema henkinen kaltoinkohtelu ja sen riskitekijät. Nuorisotutkimus 39 (2021): 4, 4–21.

Muukkonen, T., (2021) Kannustava kasvatus lapsen turvana. Teoksessa Paasivirta A., (toim.): Kovemmin käsin – suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 7/2021. ISBN: 978-952-7002-50-6 (pdf), ISSN: 2489-4885., 36-41.

Norman, R., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J. & Vos, T. (2012) The Long-Term Health Consequences of Child Physical Abuse, Emotional Abuse, and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis. PLoS Med 9(11): e1001349.

North, G. (2021) Skills and knowledge not checklist: social work interventions into childhood emotional abuse, Social Work Education, DOI: 10.1080/02615479.2021. 1887117. <https://doi.org/10.1080/02615479.2021.1887117>

Paasivirta, A., (toim.) (2021) Kovemmin käsin – suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 7/2021. ISBN: 978-952-7002-50-6 (pdf), ISSN: 2489-4885. <https://www.lskl.fi/julkaisut/kovemmin-kasin-suomalaisten-kasvatusasenteet-ja-kuritusvakivallan-kaytto-2021/>

Paavilainen, E. (2021) Lasten kaltoinkohtelun riskiolot ja niiden suhde kuritusväkivaltaan ja ylisukupolvisuuteen. Teoksessa Paasivirta A., (toim.): Kovemmin käsin – suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 7/2021. ISBN: 978-952-7002-50-6 (pdf), ISSN: 2489-4885., 33-35.

Salokangas, R., Luutonen, S., Hietala, J (2018) Adverse childhood experiences leads to perceived negative attitude of others and the effect of adverse childhood experiences on depression in adulthood is mediated via negative attitude of others. European Psychiatry, 54:27-34

Salokangas, R (2020) Childhood Adversities and mental ill health. Studies on associations between reported childhood adverse and trauma experiences and adult perceived attitudes of others, mental disorders and suicidality. Turun Yliopiston julkaisuja- SARJA – SER. B OSA – TOM. 523 | HUMANIORA | TURKU 2020 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8209-7>

Virrankari, L., Leemann, L. & Kivimäki, H. (2021) Osallisuuden kokemus ja vanhempien henkinen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 38/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-693-0>

Tämän julkaisun viite:

Paasivirta, Annukka; Holmi, Laura; Ståhlberg, Miia ja Laajasalo, Taina (2022) Uskalla nähdä – lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen haasteet ammattilaisten silmin. Tutkimuksesta tiiviisti 28/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Lastensuojelun Keskusliitto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-875-0 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-875-0>